

Małgorzata Balwicka-Szczyrba*

Uniwersytet Gdański

Łukasz Balwicki**

Gdański Uniwersytet Medyczny

STATUS PRAWNY PAPIEROSÓW ELEKTRONICZNYCH

Wprowadzenie

Elektroniczne papierosy, zwane także e-papierosami czy też EIN – elektronicznymi inhalatorami nikotyny (odpowiednik ang. Electronic Nicotine Delivery Systems – ENDS), w obecnej formie pojawiły się na rynku w 2004 r. Ich używanie stało się dość powszechnym zjawiskiem, które ma trend wzrostowy w Europie, w tym również w Polsce. W latach 2012–2014 odsetek Polaków, którzy kiedykolwiek używali papierosa elektronicznego zwiększył się z 12,4 do 14,6%¹. Biorąc pod uwagę skalę konsumpcji tradycyjnych wyrobów tytoniowych (głównie papierosów), które regularnie pali ok. 9 mln Polaków², osoby sięgające po e-papierosy stanowią w dalszym ciągu mniejszość w ogólnej liczbie uzależnionych od nikotyny. Dynamika wzrostu ich liczby jest jednak znaczna i pytaniem pozostaje, jak wskazane proporcje będą się kształtować w kolejnych latach. Niewątpliwie istotny wpływ na skalę używania elektronicznych papierosów mają regulacje prawne ich dotyczące.

Przedmiotem niniejszego artykułu jest określenie statusu prawnego papierosów elektronicznych w świetle znowelizowanej³ ustawy z dnia 9 listopada 1995⁴ r. o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów ty-

* m.balwicka@prawo.ug.edu.pl

** balwicki@gumed.edu.pl

¹ F.T. Filippidis, A.A. Lavery, V. Gerovasili, C.I. Vardavas, *Two-year trends and predictors of e-cigarette use in 27 European Union member states*, *Tobacco Control* 2017, Nr 26(1), s. 98–104.

² *Global Adult Tobacco Survey (GATS) Poland 2009–2012*, Ministerstwo Zdrowia, Warszawa 2012. Dane na rok 2010.

³ Ustawa z dnia 22 lipca 2016 r. o zmianie ustawy o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych (Dz. U. z 2016, poz. 1331). Nowelizacja weszła w życie z dniem 08 września 2016 r.

⁴ Tekst jedn. Dz. U. 2015, poz. 298, ze zm.

toniowych (zwanej w dalszej części artykułu również „ustawą antytytoniową”), a także ocena najważniejszych unormowań zawartych w powyższej ustawie dotyczących tych wyrobów.

1. O potrzebie wprowadzenia uregulowań dotyczących e-papierosów

Omawiając dyskusję toczącą się wokół papierosów elektronicznych należy wskazać, iż niektórzy przedstawiciele nauki sprzeciwiają się nadmiernym restrykcjom związanym z wprowadzaniem na rynek tych wyrobów i popierają popularyzację elektronicznych zamienników. W popularyzacji tej upatrują szansę na redukcję szkód (ang. *harm reduction*) związanych z paleniem tytoniu, który to nałóg odpowiada za 2,1 mln zgonów rocznie w skali ogólnoswiatowej, wśród osób w wieku 30-69 lat, a przy tym generuje koszty opieki zdrowotnej w szacowanej wysokości 422 mld dolarów amerykańskich rocznie⁵. Badania nad składem płynu wykorzystywanego w papierosach elektronicznych oraz specyficzny mechanizm podawania nikotyny dały bowiem podstawę do oceny, że używanie e-papierosa może być nawet o 95% mniej szkodliwe, niż tradycyjnych wyrobów tytoniowych⁶. Elektroniczny papieros jest urządzeniem, które pozwala na podawanie nikotyny bez konieczności współpodawania większości z toksycznych substancji, które są wdychane w trakcie palenia tradycyjnych wyrobów tytoniowych. Dzieje się tak dlatego, że w tym przypadku nikotyna nie jest zawarta w liściach tytoniu, jak to ma miejsce w tradycyjnych papierosach, lecz jest rozpuszczona w płynach składających się głównie z glikolu propylenowego, glicerolu i substancji aromatycznych (zapachowych i smakowych). Dodatkowo w e-papierosach nie dochodzi w ogóle do procesu spalania, a jedynie do procesu zamiany płynu w formę aerozolu (pary), która jest wdychana przez osobę używającą e-papierosa.

Przewagę zyskują jednak zwolennicy rozwiązania polegającego na objęciu papierosów elektronicznych odpowiednimi regulacjami prawnymi, podobnymi do tych, jakimi objęte są tradycyjne wyroby tytoniowe, idąc za głosem Światowej Organizacji Zdrowia czy opiniotwórczych instytucji ochrony zdrowia⁷. Ten trend, zasługujący na aprobatę, wynika z kilku faktów, a w szczególności tego, że papierosy elektroniczne stały się bardzo popularne wśród młodzieży, także tej, która nie miała wcześniej do czynienia z wyrobami tytoniowymi;⁸ uzależnienie

⁵ M. Goodchild, N. Nargis, E. Tursan d'Espaignet, *Global economic cost of smoking-attributable diseases*, Tobacco Control. Published Online First: 30 January 2017. Doi: 10.1136/tobaccocontrol-2016-053305.

⁶ Royal College of Physicians, *Nicotine without smoke: Tobacco harm reduction*. A report by the Tobacco Advisory Group of the Royal College of Physicians, London 2016, <https://www.rcplondon.ac.uk/projects/outputs/nicotine-without-smoke-tobacco-harm-reduction-0>Public Health England.

⁷ Na temat szkodliwości używania e-papierosów zob. zwłaszcza WHO, *Electronic nicotine delivery systems*. Report by WHO. Conference of the Parties to the WHO Framework Convention on Tobacco Control, sixth session, Moscow 2014, http://apps.who.int/gb/fctc/PDF/cop6/FCTC_COP6_10-en.pdf.

⁸ M.L. Goniewicz, M. Gawron, J. Nadolska, L. Balwicki, A. Sobczak, *Rise in Electronic Cigarette Use Among Adolescents in Poland*, Journal of Adolescent Health 2014, No 55(5), s. 713–715.

od nikotyny w młodym wieku zmienia funkcjonowanie mózgu;⁹ pary płynów wytwarzane przez e-papierosy zawierają substancje toksyczne (barwniki, aromaty, a nawet substancje rakotwórcze (np. formaldehyd)¹⁰; a nadto faktu, iż nikoty- na zawarta w płynach jest podawana w stężeniu mogącym prowadzić do zatruc przy nieodpowiednim używaniu tychże wyrobów¹¹. Równocześnie nie udowodniono jednoznacznie skuteczności e-papierosów w rozstawianiu się z nałogiem palenia¹².

Z tych zwłaszcza przyczyn zasady dotyczące wytwarzania oraz wprowadzania do obrotu elektronicznych papierosów zostały objęte prawem unijnym. Stało się tak poprzez uchwalenie nowej „dyrektywy tytoniowej”, tj. Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/40/EU z dnia 3 kwietnia 2014¹³ w sprawie zbliżenia przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich dotyczących produkcji, prezentowania i sprzedaży wyrobów tytoniowych i powiązanych wyrobów oraz uchylającej dyrektywę 2001/37/WE¹⁴. W konsekwencji, z uwagi na konieczność implementacji dyrektywy do prawa krajowego, dokonano nowelizacji ustawy z dnia 9 listopada 1995 r. o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych, która od niedawna, tj. od dnia 8 września 2016 r., zawiera unormowania wprost odnoszące się do papierosów elektronicznych.

2. Status prawny papierosów elektronicznych sprzed i po nowelizacji

Przed nowelizacją ustawy antytytoniowej, dokonaną z 8 września 2016 r., wyrażano liczne wątpliwości co do statusu prawnego e-papierosów w świetle prawa polskiego¹⁵, a zwłaszcza, co do możliwości zakwalifikowania papierosów elektronicznych jako „wyrobów tytoniowych”, w rozumieniu art. 2 pkt 3 ustawy w poprzednim jej brzmieniu. Do czasu nowelizacji pojęcie to oznaczało wszel-

⁹ D.G. Ehlinger, H.C. Bergstrom, J.C. Burke, G.M. Fernandez, C.G. McDonald, R.F. Smith, *Adolescent nicotine-induced dendrite remodeling in the nucleus accumbens is rapid, persistent, and D1-dopamine receptor dependent*, *Brain Structure & Function* 2016, No 221(1), s. 133–145.

¹⁰ M.L. Goniewicz, J. Knysak, M. Gawron, L. Kosmider, A. Sobczak, J. Kurek, N. Benowitz, *Levels of selected carcinogens and toxicants in vapour from electronic cigarettes*, *Tobacco Control* 2014, No 23(2), s. 133–139

¹¹ American Association of Poison Control Centers. *Electronic Cigarettes and Liquid Nicotine Data, 2016*, https://aapcc.s3.amazonaws.com/files/library/E-cig__Nicotine_Web_Data_through_08.2016.pdf.

¹² J. Hartmann-Boyce, H. McRobbie, C. Bullen, R. Begh, L.F. Stead, P. Hajek, *Electronic cigarettes for smoking cessation*, *Cochrane Database of Systematic Reviews* 2016, Issue 9. Art. No.: CD010216.

¹³ Dz. Urz. UE L 127 z 29.04.2014, s. 1, ze zm.

¹⁴ Dyrektywa 2001/37/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 czerwca 2001 r. w sprawie zbliżenia przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych Państw Członkowskich, dotyczących produkcji, prezentowania i sprzedaży wyrobów tytoniowych, Dz. Urz. WE L 194 z 18.07.2001, s. 26.

¹⁵ Na temat kontrowersji wokół e-papierosów zob. także W. Pływaczewski, *Rynek e-papierosów. Analiza prawna i kryminologiczna zjawiska (w:) Ochrona prawna konsumenta na rynku mediów elektronicznych*, red. M. Królikowska-Olczak, B. Pachucka-Smulska, Warszawa 2015, s. 370–372.

kie wyprodukowane z tytoniu wyroby, takie jak: papierosy, cygara, cygaretki, tytoń fajkowy, machorka i inne, zawierające tytoń lub jego składniki, z wyłączeniem produktów leczniczych zawierających nikotynę. Za możliwością zakwalifikowania elektronicznego papierosa jako wyrobu tytoniowego przemawiała okoliczność, że nikotyna stanowiąca składnik płynów stosowanych do inhalacji w e-papierosach pozyskiwana jest z liści tytoniu. Taki sposób interpretacji wydawał się zasadny z uwagi na to, że ustawodawca wyłączył z pojęcia „wyrobu tytoniowego” produkty lecznicze z grupy preparatów stosowanych w nikotynowej terapii zastępczej (NTZ), których składnikiem jest nikotyna pochodząca z tytoniu. Wątpliwości w zakresie takiego zakwalifikowania e-papierosów były natomiast związane z odmienną od tradycyjnych wyrobów tytoniowych naturą tychże wyrobów, polegającą na rozdzielności urządzeń do inhalacji od zawartego w pojemnikach płynu z nikotyną. Skoro inhalator może służyć podawaniu innych substancji, także tych niemających w składzie nikotyny, nie zawsze byłby to produkt zawierający substancję pochodzącą z tytoniu. Nadto z uwagi na to, że e-papierosy są urządzeniami zbudowanymi najczęściej z tworzyw sztucznych, nie było prawidłowe określanie ich jako wyrobów „wyprodukowanych z tytoniu”. Z tych zwłaszcza względów stosowanie ustawy antytytoniowej do e-papierosów było kwestionowane przez podmioty zainteresowane szerokim rozpowszechnianiem tychże wyrobów. Jednocześnie nie zakwalifikowano żadnych z dostępnych na rynku e-papierosów jako wyrobów medycznych, w rozumieniu art. 2 pkt 38 ustawy z dnia 20 maja 2010 r. o wyrobach medycznych, bądź jako wyrobów farmaceutycznych, w rozumieniu art. 2 pkt. 32 ustawy z dnia 6 września 2001 r. – Prawo farmaceutyczne. Do dnia dzisiejszego nie udowodniono bowiem właściwości terapeutycznych ani leczniczych tychże produktów, umożliwiających nadanie im takiego statusu.

W wyniku nowelizacji ustawy o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych wprowadzono definicję legalną „papierosa elektronicznego” (art. 2 pkt 20), a także dodano do ustawy liczne unormowania dotyczące tego wyrobu (omówione szerzej w punkcie 4 niniejszego artykułu), przecinając tym samym wątpliwości dotyczące stosowania ustawy antytytoniowej do e-papierosów. Zmieniona definicja „wyrobu tytoniowego”, zawarta w art. 2 pkt 48 ustawy, nie pozwala jednak uznać papierosa elektronicznego za tenże wyrób. Wyrobem tytoniowym, w obecnym brzmieniu ustawy, jest bowiem wyrób przeznaczony do spożycia przez konsumentów, składający się, nawet częściowo, z tytoniu, w tym zmodyfikowanego genetycznie¹⁶. Co istotne, definicja „tytoniu” z art. 2 pkt 36 ustawy jednoznacznie określa go jako liście lub inne naturalne części roślin, wykluczając z zakresu tego pojęcia ekstrakty używane w e-papierosach. Ponadto, elektroniczny inhalator, z którego składa się papieros elektroniczny, może służyć podawaniu innych substancji, także tych niemają-

¹⁶ Tożsama definicja „wyrobu tytoniowego” zawarta jest w art. 2 pkt 4 dyrektywy 2014/40/EU.

cych w swoim składzie nikotyny. Z uwagi na powyższe cechy e-papierosów nie można ich kwalifikować jako wyrobów tytoniowych w rozumieniu art. 2 pkt 48, a zatem należy je określać jako inne wyroby poddane reglamentacji w sposób określony ustawą antytytoniową. Przyjęte stanowisko znajduje odzwierciedlenie w unormowaniach omawianej ustawy, która w wielu przepisach wyraźnie odróżnia wyroby tytoniowe od papierosów elektronicznych (zob. np. art. 5 i 6 ustawy), wprowadzając jednak podobne ograniczenia we wprowadzaniu na rynek czy używaniu obu rodzajów wyrobów.

Nie można także wykluczać, że papierosy elektroniczne mogłyby zostać zakwalifikowane jako wyroby medyczne, w rozumieniu art. 2 pkt 38 ustawy z dnia 20 maja 2010 r. o wyrobach medycznych, przy spełnieniu wymogów zawartych w tejże ustawie, ponadto jako wyroby farmaceutyczne, w rozumieniu art. 2 pkt 32 ustawy z dnia 6 września 2001 r. – Prawo farmaceutyczne. Z uwagi na postępowanie badań naukowych nie wyłącza się bowiem możliwości wykazania w przyszłości właściwości leczniczych czy terapeutycznych e-papierosów, co znajduje odzwierciedlenie w art. 11g ustawy. Wskazano już, że na dzień dzisiejszy żaden z dostępnych na rynku papierosów elektronicznych statusu takiego nie otrzymał.

3. Definicje legalne związane z używaniem papierosów elektronicznych

W wyniku nowelizacji z dnia 22 lipca 2016 r. do ustawy antytytoniowej wprowadzono szereg nowych definicji legalnych, w tym definicje określające podstawowe pojęcia związane z używaniem e-papierosów. Warto we wstępie zaznaczyć, iż definicje te nierzadko zawierają wyrażenia dotychczas nieznanne polskiemu ustawodawcy, które bardziej można wiązać z językiem potocznym niż językiem prawnym (np. pojęcie kartridżu, czy ustnika). Jak podkreśla się w uzasadnieniu ustawy nowelizacyjnej, z uwagi na to, że takich właśnie sformułowań użyto w implementowanej dyrektywie 2014/40/EU, uznano za właściwe ściśle trzymanie się jej języka w przyjętych rozwiązaniach ustawowych¹⁷.

W art. 2 pkt 20 ustawy zdefiniowano „papieros elektroniczny” jako wyrób, który może być wykorzystywany do spożycia pary zawierającej nikotynę za pomocą ustnika lub wszystkie elementy tego wyrobu, w tym kartridże, zbiorniki i urządzenia bez kartridża lub zbiornika. Wskazano równocześnie, iż papierosy elektroniczne mogą być jednorazowego użytku albo wielokrotnego napełniania za pomocą pojemnika zapasowego lub zbiornika lub do wielokrotnego ładowania za pomocą kartridżów jednorazowych¹⁸. Przyjęta definicja jest zgodna z definicją „papierosa elektronicznego” zawartą w art. 2 pkt 16 dyrektywy 2014/40/EU.

¹⁷ Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych, nr druku 432, sejmu VIII kadencji, www.sejm.gov.pl.

¹⁸ Do tak zdefiniowanego pojęcia „elektronicznego papierosa” odniesiono większość definicji legalnych zawartych w art. 2 ustawy, które to definicje przed nowelizacją dotyczyły jedynie wyrobów tytoniowych. Wprowadzono korektę m.in. do określeń: „dystrybutor”, „palarnia”, „powiązany wyrób”, „promocja”, „punkt detaliczny”, „reklama”, „rekwizyty tytoniowe” czy „sponsorowanie”.

Z treści art. 2 pkt 20 ustawy wynika, iż papierosy elektroniczne są wyrobami, które mogą służyć inhalacji pary z nikotyną, a zatem należy wywodzić, iż nie zawsze muszą one temu służyć. Papierosem elektronicznym będą więc także wyroby służące podawaniu pary niezawierającej nikotyny. Przyjęte zapatrywanie wydaje się zgodne z intencją ustawodawcy, który wyłączając papierosy elektroniczne z zakresu pojęcia „wyroby tytoniowe” dopuszcza możliwość, że produkty te będą służyć nie tylko podawaniu ekstraktu tytoniu. Warto akcentować prewencyjny aspekt takiego rozumienia definicji „papierosa elektronicznego”, co niewątpliwie sprzyja ograniczeniu rozpowszechniania urządzeń elektronicznych do wdychania innych niż nikotyna substancji chemicznych, w tym zwłaszcza środków uzależniających. Odnotowano już używanie e-papierosów do podawania marihuany¹⁹.

Nowością jest wprowadzenie w art. 2 pkt 17 ustawy definicji „palenia papierosa elektronicznego” rozumianego jako „spożycie pary zawierającej nikotynę, wydzielanej przez papieros elektroniczny”. Zwraca uwagę brak poprawności użytego przez ustawodawcę określenia „palenie”. W e-papierosie nie dochodzi bowiem do procesu spalania, a jedynie do podgrzania płynu do formy aerosolu. Z uwagi na to, że użyte określenie może wprowadzać w błąd co do mechanizmu podawania nikotyny, niewątpliwie wymaga ono zmiany ustawowej przy kolejnej nowelizacji ustawy. Nie przekonuje w tym zakresie wyjaśnienie zawarte w uzasadnieniu ustawy nowelizującej, iż w praktyce powszechnie używa się sformułowania „palić papierosy”, bez względu na ich rodzaj i klasyfikację ustawową²⁰. Zgodne z naturą papierosa elektronicznego jest określenie „używanie papierosa elektronicznego”. Adekwatną zmianę należy wprowadzić w kolejnych przepisach odnoszących się do palenia papierosów elektronicznych, m.in. w art. 5 ust. 1 ustawy, który to przepis określa obszary objęte zakazem palenia e-papierosów.

Kolejną wątpliwość budzi użyte w art. 2 pkt 17 ustawy sformułowanie, że palenie papierosa elektronicznego dotyczy spożycia pary zawierającej nikotynę, wydzielanej przez papieros elektroniczny. Może to nastrożać istotne trudności w praktyce przy identyfikowaniu, czy dana osoba pali papierosa elektronicznego, a więc czy korzysta ona z urządzenia zawierającego nikotynę, czy też przy pomocy e-papierosa inhaluje inne niż nikotyna substancje chemiczne. Wyjaśniono już bowiem, że omawiane urządzenie elektroniczne pozwala na inhalowanie różnych substancji, niekoniecznie nikotyny. Z uwagi na to, że w warunkach pozalaboratoryjnych nie ma możliwości identyfikacji składu chemicznego pary wydobywającej się z e-papierosa zasadna jest kolejna modyfikacja wskazanej definicji „palenia papierosa elektronicznego” poprzez określenie, że używanie papierosa elektronicznego dotyczy spożywania pary zawierającej jakąkolwiek substancję

¹⁹ M.E. Morean, G. Kong, D.R. Camenga, D.A. Cavallo, S. Krishnan-Sarin, *High School Students' Use of Electronic Cigarettes to Vaporize Cannabis*, *Pediatrics* 2015, nr 136 (4), s. 611–616.

²⁰ Tak uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych, druk nr 432 Sejmu VIII kadencji, www.sejm.gov.pl.

wydzielaną przez papieros elektroniczny. Takie zdefiniowanie tego terminu pozostawałoby w zgodzie z definicją legalną „papierosa elektronicznego” z art. 2 pkt. 20 ustawy, która, jak już omówiono, obejmuje wyroby, które jedynie mogą (a więc nie zawsze muszą) służyć inhalacji pary z nikotyną.

Z powodu szczególnej budowy papierosa elektronicznego wprowadzono do ustawy również definicję „pojemnika zapasowego”, rozumianego jako naczynie z płynem zawierającym nikotynę, który można wykorzystać do ponownego napełnienia papierosa elektronicznego (art. 2 pkt 18 ustawy). Także w tym obszarze występuje istotna nieścisłość. Skoro uznano, że papieros elektroniczny może służyć inhalacji pary zawierającej substancje inne niż nikotyna, to tym bardziej określenie „pojemnika zapasowego” powinno uwzględniać tę możliwość. Warto zauważyć, że nieścisłość ta występuje już w samej dyrektywie 2014/40/EU, która w art. 2 pkt 17 zawiera tożsamą definicję „pojemnika zapasowego”.

4. Najważniejsze regulacje odnoszące się do e-papierosów w znowelizowanej ustawie

Znowelizowana ustawa z dnia 9 listopada 1995 r. o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych zawiera liczne unormowania odnoszące się do papierosów elektronicznych, których szczegółowe omówienie wykracza poza ramy niniejszego opracowania. Najważniejsze z nich zostaną poniżej zasygnalizowane.

Z dniem 15 listopada 2010 r.²¹ znacząco rozszerzono zakres miejsc, w których obowiązuje zakaz palenia wyrobów tytoniowych²². W wyniku nowelizacji z dnia 22 lipca 2016 r. przesądzono, że we wszystkich tych miejscach nie będzie można także używać papierosów elektronicznych. Zgodnie z art. 5 ustawy zakazem tym objęto nie tylko pomieszczenia zamknięte, gdzie narażenie na bierne wdychanie pary z e-papierosów jest realne i udowodnione (przykładowo pomieszczenia zakładów pracy czy lokale gastronomiczne). Pomimo protestów popularyzatorów e-palenia zakazano również ich używania na terenach otwartych, przykładowo na przystankach komunikacji publicznej czy miejscach przeznaczonych do zabaw dzieci. Pozytywnie należy ocenić ten zakres zmian ustawowych. Warto bowiem przyjmować, że katalog miejsc otwartych objętych wskazanym zakazem nie ma wyłącznie na celu ochrony niepalących przed szkodliwym wpływem dymu tytoniowego, ale odgrywa ważną rolę w kształtowaniu odpowiednich postaw, w szczególności młodzieży, w tym poprzez wdrażanie kultury niestosowania wszelkich niebezpiecznych używek. Równocześnie wprowadzono konieczność oznakowania wymienionych miejsc znakiem zawierającym dodatkową informa-

²¹ W wyniku nowelizacji ustawą z dnia 10 kwietnia 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych oraz ustawy o Państwowej Inspekcji Sanitarnej (Dz. U. z 2008 r. Nr 81, poz. 529).

²² Na temat miejsc objętych zakazem palenia zob. szerzej M. Balwicka-Szczyrba, Ł. Balwicki, *Ustawowy zakaz palenia wyrobów tytoniowych*, „Kwartalnik Prawa Publicznego” 2012, nr 1, s. 157–174.

cję o zakazie palenia papierosów elektronicznych. Co istotne, w dalszym ciągu pozostawiono radom gminy możliwość rozszerzenia katalogu miejsc objętych omawianym zakazem, w tym również odnoszącym się do używania papierosów elektronicznych (art. 5 ust. 4)²³.

Kolejną zmianą, wprowadzoną w art. 5a ustawy, jest dopuszczenie używania e-papierosów w specjalnie przeznaczonych do tego pomieszczeniach – palarniach. Zgodnie z art. 5a ustawy można je tworzyć w domach pomocy społecznej lub domach spokojnej starości, hotelach, obiektach służących obsłudze podróżnych, na terenach uczelni, w pomieszczeniach zakładów pracy, w lokalach gastronomiczno-rozrywkowych, a także w całodobowych oddziałach psychiatrycznych. Jednakże użytkownicy papierosów elektronicznych mają z zasady obowiązek korzystać ze wspólnych palarni wraz z palaczami tradycyjnych wyrobów tytoniowych, co może skutkować narażeniem ich na szkodliwy wpływ dymu tytoniowego. W jednym tylko przypadku ustawodawca umożliwił tworzenie palarni zarezerwowanych wyłącznie dla e-palaczy oraz używających nowatorskich wyrobów tytoniowych, co ma miejsce w przypadku lokali gastronomiczno-rozrywkowych (art. 5a ust. 4).

Następną istotną modyfikacją ustawową stanowi zakaz udostępniania papierosów elektronicznych i pojemników zapasowych osobom do 18 roku życia (art. 6 ustawy). Z powodu rosnącej popularności e-papierosów w grupie młodzieży nie budzi wątpliwości zasadność wprowadzenia zakazu sprzedaży wskazanych produktów osobom w nieodpowiednim wieku. W punkcie detalicznym nakazano umieszczać widoczną i czytelną informację o tymże zakazie. Jednocześnie pozostawiono bez zmian określone w art. 6 ust. 1a uprawnienie weryfikacji wieku kupujących, opierające się na uznaniu sprzedawców co do konieczności sprawdzenia dokumentu potwierdzającego ich pełnoletniość. Unormowanie to skutkuje jedynie iluzoryczną kontrolą sprzedaży wyrobów tytoniowych oraz papierosów elektronicznych. Duże rozpowszechnienie konsumpcji tradycyjnych wyrobów tytoniowych wśród nastolatków, sięgające prawie 38%²⁴, potwierdza tezę o braku realnych ograniczeń w dostępie do tych używek. Warto dlatego rozważyć inną metodę ograniczania dostępu osób do 18 roku życia do tych wyrobów, zwłaszcza poprzez obowiązek każdorazowej weryfikacji wieku kupujących, a nadto poprzez zwiększenie kary za ich sprzedaż osobom w nieodpowiednim wieku. Określona w art. 13 ustawy kara grzywny w maksymalnej wysokości 2 tys. złotych wydaje się nie stanowić wystarczającej dolegliwości, skutecznie zapobiegającej tym praktykom.

²³ Na temat kompetencji rad gmin do wprowadzania stref, w których jest zakazane palenie wyrobów tytoniowych zob. M. Balwicka-Szczyrba, Ł. Balwicki, *Praktyka korzystania przez rady gminy z kompetencji do wprowadzenia stref wolnych od dymu tytoniowego*, „Samorząd Terytorialny” 2010, nr 9, s. 59 i n.

²⁴ M.L. Goniewicz, N.J. Leigh, M. Gawron, J. Nadolska, L. Balwicki, C. McGuire, A. Sobczak, *Dual use of electronic and tobacco cigarettes among adolescents: a cross-sectional study in Poland*, *International Journal of Public Health* 2016, No 61(2), s.189–197.

W zmienionej ustawie zabroniono wprowadzania do obrotu papierosów elektronicznych lub pojemników zapasowych na terenie podmiotów wykonujących działalność leczniczą w rozumieniu przepisów o działalności leczniczej szkół i placówek oświatowo-wychowawczych oraz obiektów sportowo-rekreacyjnych; w automatach; a także w systemie samoobsługowym, z wyjątkiem sklepów wolnocłowych (art. 6 ust. 2–5). Konsekwentnie, w art. 7f ustawy zabroniono sprzedaży papierosów elektronicznych i pojemników zapasowych oraz ich części, w ramach sprzedaży na odległość, w tym transgranicznej sprzedaży na odległość.

Papierosy elektroniczne oraz pojemniki zapasowe zostały objęte zakazem reklamy i promocji obejmującym do tej pory jedynie wyroby tytoniowe (art. 8 ust. 1 ustawy)²⁵. Producenci importerzy papierosów elektronicznych i pojemników zapasowych zostali również objęci zakazem sponsorowania działalności sportowej, kulturalnej, oświatowej, zdrowotnej i społeczno-politycznej (art. 8 ust. 2). Za złamanie tych zakazów grozi kara grzywny do 200 tys. zł albo kara pozbawienia wolności, albo też obie kary łącznie (art. 12 pkt 1 i 2). Warto zaakcentować, iż przy okazji omawianej nowelizacji zmieniono treść art. 12 pkt 2 ustawy, dotyczącego sponsorowania, którego dotychczasowe brzmienie budziło istotne wątpliwości²⁶.

Do ustawy antytytoniowej wprowadzono szczegółowe przepisy dotyczące wprowadzania do obrotu papierosów elektronicznych i pojemników zapasowych (art. 11b), a zwłaszcza uregulowano, iż papierosy elektroniczne i pojemniki zapasowe mogą być udostępniane po raz pierwszy w celu dalszej sprzedaży albo udostępniane po raz pierwszy w celu wprowadzenia do obrotu po dokonaniu przez producenta lub importera zgłoszenia oraz wyznaczeniu osoby prawnej lub fizycznej do kontaktu na terytorium Unii Europejskiej (ust. 1). Jednocześnie zobowiązano producentów i importerów papierosów elektronicznych lub pojemników zapasowych do składania corocznych sprawozdań obejmujących wyczerpujące dane na temat wielkości sprzedaży, w podziale na marki i rodzaje wyrobu, informacje dotyczące preferencji różnych grup konsumentów, w tym ludzi młodych, osób niepalących i głównych grup osób aktualnie używających wyrobów, informacje na temat form sprzedaży wyrobów, streszczenia wszystkich badań rynku przeprowadzonych w powyższym zakresie (art. 11d). Na producentów, importerów lub dystrybutorów papierosów elektronicznych lub pojemników zapasowych nałożono także obowiązek ustanowienia i utrzymywania systemu zbierania informacji o wszystkich podejrzewanych i niepożądanych dla zdrowia ludzkiego działaniach tych wyrobów (art. 11e).

Omawiając zakres regulacji odnoszącej się do elektronicznych papierosów w ustawie antytytoniowej warto zauważyć, iż ustawodawca w niektórych jej

²⁵ Zob. na ten temat M. Bałwicka-Szczyrba, Ł. Bałwicki, *Zakaz reklamowania i promocji wyrobów tytoniowych oraz wyrobów i symboli związanych z tytoniem*, „Przegląd Legislacyjny” 2012, nr 4, s. 47–59.

²⁶ Na uzasadnione wątpliwości co do brzmienia art. 12 ustawy wskazywali M. Bałwicka-Szczyrba, Ł. Bałwicki, *Zakaz sponsorowania przez podmioty branży tytoniowej*, „Kwartalnik Prawa Publicznego” 2013, nr 1, s. 71.

zapisach postępuje niekonsekwentnie, nie odnosząc się do e-papierosów w obszarach, w których odniesienie takie wydaje się być konieczne. Już sama preambuła ustawy wydaje się nie zauważać istotnych konsekwencji używania tych wyrobów dla zdrowia ludzkiego. Poprzez użycie sformułowania, iż „w celu przeciwdziałania uzależnieniu od używania tytoniu i wyrobów tytoniowych oraz ochrony zdrowia przed jego następstwami stanowi się, co następuje”, pomija się istotną kwestię związaną z koniecznością przeciwdziałania również uzależnieniu od używania papierosów elektronicznych, które jak wykazano w niniejszym opracowaniu, nie są wyrobami tytoniowymi. Elektroniczne papierosy zostały również pominięte w art. 3 pkt 3 ustawy, określającym zasady polityki zdrowotnej, ekonomicznej i społecznej, a odnoszącym się do tworzenia warunków ekonomicznych i prawnych zachęcających do ograniczenia używania tytoniu. Taka redakcja wskazanego przepisu może budzić wątpliwości w zakresie objęcia e-papierosów polityką podatkową państwa, której to polityce WHO przypisuje największą rolę w obniżeniu popytu na te wyroby²⁷. Z kolei pominięcie w art. 3 pkt. 6 ustawy, zatytułowanym „leczenie i rehabilitacja osób uzależnionych od tytoniu”, odwołania się do papierosów elektronicznych ogranicza myślenie o osobach je używających jako chorych, wymagających fachowej pomocy medycznej z uwagi na swoje uzależnienie. Obecnie jedynie osoby palące tytoń mogą korzystać z pomocy Poradni Leczenia Zespołu Uzależnienia od Tytoniu finansowanych ze środków publicznych²⁸.

Podsumowanie

Ze względu na istotne konsekwencje zdrowotne używania papierosów elektronicznych, a także wątpliwości co do statusu prawnego tychże wyrobów, wprowadzenie do ustawy z dnia 9 listopada 1995 r. o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych uregulowań wprost odwołujących się do e-papierosów zasługuje na aprobatę. Warto w podsumowaniu odnotować, iż w świetle obecnie obowiązujących unormowań papierosów elektronicznych nie należy jednak kwalifikować jako wyrobów tytoniowych, lecz jako inne wyroby, poddane reglamentacji w tejże ustawie. Równocześnie dokonana w niniejszym opracowaniu analiza pozwala uznać, że omawiana regulacja nie zawsze jest konsekwentna, a niekiedy zawiera istotne nieścisłości. Dokonana ocena daje podstawę do wniosku o zmianę ustawy w zakresie szczegółowo omówionym w opracowaniu, tak aby ochrona zdrowia przed skutkami używania papierosów elektronicznych była realna i efektywna.

²⁷ WHO, Report on the Global Tobacco Epidemic, 2008. The MPOWER package, Geneva 2008, <http://www.who.int/tobacco/mpower/2008/en/>.

²⁸ Zob. zarządzenie Nr 67/2016/DSOZ Prezesa Narodowego Funduszu Zdrowia z dnia 30 czerwca 2016 r. w sprawie określenia warunków zawierania i realizacji umów w rodzaju programy zdrowotnej – w zakresach: profilaktyczne programy zdrowotne.